

A dobozi nép hagyományos ruházkodása

N. MARTYIN EMÍLIA

Az alföldi magyar lakosság viseletének kutatása eredményeképpen sok alapos áttekintést nyújtó tanulmány született.¹ Felhasználva ezek tapasztalatait, eredményeit, megkísérlem egy kisebb, egységes, zárt, hagyományörző közösség, a dobozi parasztság viseletének, ruházkodási szokásainak bemutatását.

Békés megye egyik legrégebb települése, az Árpád-kor óta folytonosan lakott, s az 1700-as években nagyobb mértékben népesedő Doboz község XVIII. századbeli viseletéről nem rendelkezünk írott forrásokkal. Az első levéltári adatok 1822-ből való peres iratok, amelyek szórványos adatokat tartalmaznak a Dobozon élők viseletéről. Sajnos azonban ezekben az iratokban nem találunk végrendeleteket, kárjegyzékeket, hagyatéki leltárakat, bővebb leírásokat, csupán olyan feljegyzéseket, amelyek egyes ruhadarabok, viseleti elemek megnevezésére korlátozódnak.

Levéltári adatok hiányában nehezen tudjuk leírását adni a XVIII. századi dobozi viseletnek, annál is inkább, mivel tárgyi emlékeanyag sem áll rendelkezésünkre ebből az időből, s az emlékezés, a szóbeli hagyományozás sem tud két évszázados hagyományokat átmenteni.

A dobozi viselet XVIII. századi képeinek felvázolásához bizonyos támpontokat adhatnak a korabeli alföldi, békési viselet jellemzői, valamint a dobozi viselet későbbi alakulása.

Adatok a XVIII. századi viseletről

A békési XVIII. századi öltözetre vonatkozó adatokat Haán Lajos, Banner János, valamint Barabás Jenő írásaiból ismerhetjük leginkább. Haán Lajos az 1715—40-ig terjedő időszakot felölelő munkájában megemlíti egy öreg béres ruházatbeli járandóságát, leírva ezzel az akkoriban használatos pásztorviselet öltözetdarabjait „... egész ruha szokás szerint, u. m. süveg, szűr, dolmány, nadrág, salavári, két fehér öltözet, egy pár csizma, elegendő bocskor...”²

A Banner János által közölt köröző levelekből s az ezekben megtalálható bérmeállapításokból részletes leírását kapjuk a békési pásztorok öltözetének, Barabás Jenő pedig a század első felében általános Békés megyei női és férfi viseletet vázolja fel.³

E leírások szerint a békési pásztorok hosszú, vállig érő hajukat leengedve, fonva vagy gombra viselték, s fejükön süveget vagy kalapot hordtak. Általános volt a bő vászongatyá és a rövid derekú vászoning, de már viseltek sötétkék „bugyogós” nadrágot is. Ismert volt a rojtos kötő, a többféle színben viselt lajbi és az ujjas lajbi. A felsőruházat darabjai közül a leírások a fehér szűrt és a kifordítva viselt bundát említik meg.

A békési pásztorok és parasztok viselete közötti hasonlóságot jól példázzák a későbbi, XIX. század eleji leírások. A viselet változása folyamatosan ment végbe az évszázadok folyamán, ezért nagy választóvonalat nem húzhatunk a különböző időszakok ruházkodása között. Feltételezhető, hogy a XVIII. században a parasztok vászoningben és -gatyában jártak, s ehhez viselték a posztó-mellényt „lajbi”. Hosszú bajuszt hordtak, hajukat pedig zsírozták. Fejükön süveget vagy kalapot, lábukon bocskort vagy csizmát viseltek. Az általános, pásztorok, szolgák, gazdák által egyaránt viselt szűrőknek már ekkor sok változatát ismerték, télire pedig bundát hordtak.

A nők XVIII. századi viseletére vonatkozóan leginkább csak feltételezéseink vannak a későbbi ruházat ismerete alapján. A viselet alapját a nőknél is a vászonruhák, az „ing” és a „pendel” alkották. A polgárosulás bizonyosságként elég korán elterjed a mellény „pruszlik”, a szoknya „rokolya” és a kötény viselete, s már ekkor hordhatták a főkötőt s a kendő sok változatát. A nők is csizmát hordtak lábukon, s a bőrholmik közül a ködmönt viselték sokan.

A ruházkodás alapanyagát a vászon, a posztó és a bőr képezte. Az öltözetdarabok nagyobb részét maga a lakosság készítette, vagy távolabbi vásárokon (Debrecen, Várad) szerezte be, ugyanis a század elején „... a megyében sehol heti vásárok még nem voltak.”⁴ A XVIII. században megkezdődött a megyében a csizmadiák és szűrszabók foglalkoztatása. Az 1773-as összeírás szerint a megyében 589, Dobozon 5 kézműves dolgozik.⁵ A megyében már a század közepén erőteljes lehetett a kisipari készítmények túlsúlya, a saját készítésű ruhadarabok mellett egyre inkább terjedtek a kézműipar termékei.

A XVIII. századi Békés megyei adatokban általában azok a ruhadarabok szerepelnek, amelyek megtalálhatók a későbbi dobozi viseletre vonatkozó leírásokban is. Feltételezhető, hogy a század folyamán a megye községeinek lakossága között nem volt nagy öltözködésbeli különbség.

A XIX. századi viselet

Míg a dobozi viselet XVIII. századi állapotának rekonstruálása igen nehéz, mivel szinte semmilyen forrásra nem támaszkodhatunk, a múlt század eleji viselettel kapcsolatban rendelkezünk szórványos írásos adatokkal. Ezeket az

adatokat Doboz helység Protocolluma⁶ tartalmazza. A bejegyzések közül különösen azokban találhatunk utalásokat a viseleti darabokra, amelyek a cselédbérek elmaradt ruházatbeli járandóságával, különféle lopásokkal és peres követelésekkel kapcsolatosak.

A cselédek javadalmazásának legrégebbi formája a természetbeni díjazás, amely a lakásra, tüzelőre, élelemre és ruházatra terjedt ki.⁷ Az elmaradt cselédbérek követeléseiből kirajzolódik a szegényebb népréteg ruházatkódása.

„... Komlói Pálnál szolgálván a bérből elfogott egy Szürt, egy ujjas ködmönt, ...”

„... volt pedig a bére ... 2 pár Botskor 1 pár fejelés csizma, ...”

„... volt pedig a bére ... 1 pár csizma, 1 Kankó, 1 pár fehér ruha egy Lajbli és 1 Kalap ...”

„... megfogadván Esztendeig szolgálónak, lakott nálla 20 hétig, fizetett néki 1 keszkenőt ...”

„... megfogadván Sz. György napkor szolgálónak Esztendeig ... 1 pár Csizma, 1 pár fehér ruha, 1 konyha kötő és 1 közönséges keszkenő bére, ...”

„... e következő bére u. m. 1 Szür, 1 pár Csizma, egy Lajbli és 1 pár botskor ...”

„... hogy az ő bérből marad 1 Pruszli és 1 nyakra való, azt megadja néki ...”

„... Komlói Sándornál lakván 2 pár fehér ruha és egy Szür bére, minekutánna idejét kitöltötte csak egy gatyát adott néki”⁸

A ruhaneműk lopásáról szóló feljegyzések már a módosabbak ruházatkódásáról is szolgáltatnak adatokat.

„... Z. Szabó János Udvaráról a Terítőről elveszván 3 Gatya, 3 Ing ... és 1 Pendely; azon héten Szombaton a Kovács Mihály fija Mihály Gyulánn fehér Ruhát árult ...”

„... a Leánya tavaj Lakodalomba lévén Szabó Istvánnénál s egy keszkenő a derékáról elveszván, ...”

„... Balog Ferentz hozzá vivén 6 darab Juh bőri, hogy azokat varja Bundának, ...”

„... a felesége Ládájából sok holmit, nevezetesen egy selyem pruszlit, ... Kendőket s több a félét elloptak ...”

„... tölle egy pár kised kordovány s még tsak nem uj csizmát elhozott lopva ...”

„... ifj. Nagy János útját állván le fogta s a nyakából a keszkenőt kitepte ...”

„... éjszaka egy ingvállat, egy keszkenőt ... el lopott ...”

„... szőr tarisznyája s egyéb, mesterségéhez való eszközei a tavaszi Sarkadi vásárban ... ellopatván.”

„... a kenyeres tarisznyájokba tett ...”

„... az ujjasát el vette ...”

„... bé lopódván, feleségének egy új rokoját 4 keszkenőjét egy fél kötőjét el orozta ...”⁹

A levéltári adatokat még hosszasan lehetne sorolni. A különféle vagyonköve-

telések, pereskedések iratanyagában a következő ruhaneműkre való utalások szerepelnek még: szoknya, lekri, Selyem Pruszli, pamut Ingváll, veres szoknya, kék és zöld szoknya, mente, ködmön, keszkenő, Szür, fehér ruha, Kalap, csizma, rokoja, pruszli rokojával, ünneplő kötő, hétköznapi kendő, lencsés keszkenő, szürnadrág, birka Ködmön, sapka, Lajbli, piros csizma, kankó, ferjfi csizma, és gunya (öltözet jelentésben).¹⁰

A felsorolt adatok — bár az öltözetdaraboknak csak megnevezését adják utalva néhol ezek anyagára is — már bővebb felvilágosítást adnak a század eleji viseletképről. A viselet általános jellemzője, hogy még mindig fontos szerepet játszanak a házilag készült ruhadarabok. Ezek mellett megjelennek már nagyobb számban a gyári alapanyagok, amelyeket — a kézműipar termékeivel egyetemben — a közeli vásárokon veszi meg a lakosság. Az írott források a békési, gyulai, sarkadi, kötegyáni vásárokról tesznek említést, az iparosok közül pedig ács, kovács, lakatos és csizmadia meglétére utalnak. A későbbi, a század második felére vonatkozó visszaemlékezésekből kitűnik, hogy az öltözetdarabokat előállító kézművesek közül a későbbiekben is csak csizmadia- és szabómester működött Dobozon.

Mivel a házi készítésű ruhadarabok mellett főleg a környező vásárokon árusított öltözeteket, ruhaneműket viselték, a vásároló kézművesek termékei nagymértékben meghatározták a viseletképet, amely a környező helységekben ezért sok hasonlóságot mutathatott. Az írásos dokumentumok segítségével a XIX. század elejének nemcsak férfiruházata rekonstruálható, hanem adatokat tartalmaz a női viseletre vonatkozóan is. Néhol már megkülönböztetik a hétköznapi és ünnepi viselet darabjait is (pl. hétköznapi kendő, konyha kötő, ünneplő kötő, közönséges keszkenő, stb).

A társadalmi rétegezettség a ruházatkodásban is megmutatkozott, hiszen a vagyonos jobbágy és a zsellér, cseléd viselete — különösen ünnepi öltözete — bizonyára különbözött anyagában, formájában, díszítettségében. A hétköznapi, munkában használt ruhaneműk valószínűleg nem mutattak társadalmi rétegek szerinti különbségeket.

A dobozi nép ruházatkodására vonatkozó írott források, valamint a Kresz Mária által közölt Békés megyei XIX. századi viseletleírás¹¹ alapján a következőképpen lehetne vázolni a dobozi viseletet.

A férfiak öltözetét gúnyának nevezték. Az alsóruházat, az úgynevezett fehér ruha hosszú, bő, ráncolt, fehér vászon gyatyából és rövid derekú, bő újjú, szintén vászonból készült ingből állt. A bő gatyá elé hosszú fél kötényt „kötő” kötöttek. Gyakran említett ruhadarab a mellény „lajbli”, amit az ing fölött viseltek. A gatyá mellett már említik a valószínűleg sötét színű posztóból készült szürnadrágot. Az öltözködésben jelentős szerepe volt a szürnek, de a cselédberék gyakran tesznek említést a szür rövidebb, gallér nélküli változatáról, a kankóról.

Leginkább a legszegényebb néprétegek viselték, akiknek nem volt posztóujjasuk vagy mentéjük. A szücsök által készített nagy bunda — mint minden egyéb

bőrből készült ruhaféle — drágább volt a szűrposztóból készült ruhaneműknél, mégis megtalálható a legkülönbözőbb rétegeknél, ugyanis nélkülözhetetlen téli öltözet lévén, a legegyszerűbb cseléd is igyekezett megszerezni. A lábbelik közül munkába legfontosabb a bocskor, de a cselédbérek tanúsága szerint egyre általánosabbá válik a csizma viselete. A süveget lassan kiszorítja a kalap, de vagyonszeirásokban már sapka is szerepel fejfedőként kucsma jelentésben.

A ruházati kiegészítők között szerepel a „nyakra való”, amelynek viseletét valószínűleg a gallértalan vászoningek tették szükségessé. A fekete selyem- vagy pamutanyagból készült, csipkével díszített nyakkendő bizonyára az általános békési viseletnek megfelelően nyakra tekerve viselték. Munkába menve használták a szőrtarisznyát és kenyeres tarisznyát az élelem tárolására.

A női fehér ruha vászon vagy pamut ingvállból és bő pendelyből állt. E fölött hordták a szoknyát „rokoja” veres, kék és zöld színekben, karton és kékfestő anyagból. Bizonyára finomabb anyagokból készültek az ünneplőszoknyák, mint ahogyan volt ünneplő kötény, „kötő” is. A kötény széles volt, majdnem körül érte a szoknyát. Házi munkában használatos viseleti darab lehetett a konyhakötő. Az ing fölött mellényt, „pruszlit”, ünnepnapokon selyem pruszlit hordtak. A módosabb rétegeknél már kezd terjedni a szűk színes ujjas, „rékli, lekri” viselete. A nők általánosan ismert téli ruhadarabja a vastag vállkendő volt, de a módosabbak birkaködmönben jártak. Fejüket hétköznap egyszerűbb, ünnepekkor finomabb anyagból készült, szebb kendővel kötötték be. Az írott források a főkötő meglétére nem utalnak, de a Békés megyei adatokat, valamint a hagyományos dobozi viseletet ismerve feltételezhetjük, hogy ebben az időszakban ismert volt a fekete merev főkötő, mint az ünnepi viselet fontos eleme.¹² Nyáron, a melegebb időben általános volt a mezítláb járás. A papucs meglétére nincs utalás a levéltári adatokban, de Békés megyei meglétéből következtethetünk arra, hogy a dobozi nők is hordhatták az akkoriban divatosnak számító magas sarkú, hegyes orrú papucsot. Az általánosan viselt lábbeli a piros „kordovány csizma” volt.

A női viselet fontos kiegészítői a keszkenők, amelyekre sok utalás van a korabeli leírásokban. A szögletes formájú keszkenő az ünnepi viselet része, az ingvállas, mellényes öltözet elmaradhatatlan kelléke, amit a nők leginkább a kezükben hordtak. A keszkenő díszített voltára vannak utalásaink, de valószínűleg léteztek ennek egyszerűbb változatai is, amiket közönséges keszkenőként, lencses (pettyes) keszkenőként említ az iratanyag. A keszkenőt általában a kezükben hordták, erről tanúskodnak a korabeli fényképek, amelyek ünnepi öltözetükben ábrázolják a családok tagjait. Néha a ruha korcába, derékhoz is illeszthették, amit az „... egy keszkenő a derekáról elveszvé”, peres iratból való idézet is bizonyítani látszik. Az „... a nyakából a keszkenőt kitepte...” bejegyzés pedig utal a nyakbavaló keszkenő meglétére.

A cselédbérekben, valamint az egyéb peres iratokban szereplő ruházatkódással kapcsolatos feljegyzések már egyértelműen utalnak a különböző rétegek öltözködésbeli különbségeire. A módosabb néprétegek már finomabb anyagú ruhák-

ban jártak, s megjelentek náluk olyan ruhadarabok, amelyek a cselédség ruhárából még hiányoztak a század eljén.

A viselet alakulása a századfordulón (1870—1920)

A XIX. század végi XX. század eleji viseletképet az írásos emlékek, megmaradt viseleti darabok és visszaemlékezések őrizték meg.

A századforduló idején a szegényebb néprétegekhez tartozók közül sokan még házilag készítették ruhadarabjaikat, de az öltözködési kultúrát nagymértékben befolyásolták a kismesterek. Dobozon ebben az időszakban szabók, suszterek és varróasszonyok működtek. A viselet változását, a polgári viselet terjedését leginkább a kereskedelem és a ruházati ipar fejlődése gyorsította. A kereskedelmi élet fontos tényezői voltak a vásárok, amelyek életszükségletté váltak a parasztemberek számára, ugyanis a vásárokon vásároltak meg mindent, amit önellátó módon már nem tudtak előállítani.¹³ A dobozi parasztemberek ruhaneműiket azokon a vásárokon szerezték be, ahová árujukat szállították. Egyaránt jártak a békési, gyulai, csabai, mezőberényi, sarkadi, vésztői vásárra. Ezeken a vásárokon árultak a helyi és máshonnan érkezett képfestők, vászonkereskedők, méterárosok, gyolcsos tótok, szabók, csizmadiák, cipészek, papucsosok szűrszabók, szücsök, sapkások, kötöttárosok, kalaposok, szalmakalaposok, nagyruhások, kisárosok, akiknek termékeit előszeretettel vásárolta a környező lakosság. A doboziak leginkább a békési és gyulai vásárokat kedvelték. Békésen leginkább a menyasszonyi ruhát, a mirtuszt, a főkötő és a bőrholmikát, Gyulán pedig a lábbeliket és kötöttárukat vették.

Az anyagi fellendülés nem kedvezett a hagyományos viselet megőrzésének, a polgári jelleg erősödését, divatváltozást eredményezett. A korábbi viselet hétköznapi öltözetté, munkaruhává degradálódott, s az új, divatos darabokból lett az ünnepi viselet. A férfiak viselete konzervatívabb, jobban ragaszkodnak a hagyományos öltözethez, a nők esetében erősebbek a divathatások, hamarabb következik be változás a ruházkozásukban. Kezdetben a falusi iparosok, nagygazdák családtagjai viseletében figyelhető meg a változás, később az új divat egyre szélesebb körben terjed. A ruhatár újabb ruhadarabokkal bővül, egyre gazdagodik az anyagválaszték, s az egyszerűbb termékeket a bonyolultabb szabásvonalak váltják fel.

A társadalmi rétegezettség továbbra is megmutatkozik az öltözködésben. A szegényparasztok, a dobozi, gerlai, pósteleki uraságnál vagy a nagygazdáknál szolgáló cselédek és a módosabbak viselete közötti különbséget érzékelteti, hogy a szegényebb sorúak „selyem bárányoknak” nevezték maguk között a módosabb néprétegeket, akik ünneplő ruhájukat finomabb anyagokból készítették. Az öltözködési ranglista legalján a cselédek, béresek álltak, s ők őrizték meg legtovább a hagyományos viselet darabjait is.

A századforduló táján még ismert a kendervászonból készült „asszonyszütte” hosszú, bő gatyya, amit sok apró ráncba szedve („lapos ráncra szedik”, „túhegyre szedik”), felcsavarva tették a ládába, miután korcába gatyamadzagot, „szatyin-got” fűztek. A cernát csak akkor húzták ki belőle mielőtt felöltötték. A majd-nem talpig érő gatyya leginkább az idősek öltözete volt, a fiatalabbak esetleg munkába hordták. Az elpiszkolás elkerülése miatt hordták a vászongatyya festett változatát is. A fiatalabbak ünneplője már gyolcsvászonból készült, s megfigyelhető a század elejére a gatyya hosszának rövidülése is. A fehérnemű ismeretlen volt a parasztemberek számára. Később, a posztónadrág elterjedésével a gatyya szűk változata töltötte be a fehérnemű szerepét. Nyáron, meleg vagy esős időben a gatyya szárait összecsavarták, s kétoldalt a korcba gyűrve viselték.

A házi készítésű, bő, lobogós ujjú, gallér nélküli, húzott nyakú kendervászon ing a múlt század végi parasztember mindennapos viselete volt, melynek — a gatyához hasonlóan — ismert volt festett változata is. A fehér, gombos vászon-ing az idősebb korosztály viselete lett, amit ünnepi alkalmakkor nyakkendővel hordtak. A négyszög alakú nyakkendőt átlósan hajtották össze, és két végét egymáson átbújtatva kötötték a nyakukba. Az emlékezet szerint a vászoningek-nem volt különösebb díszítésük. Az egyenes vonalú, dísztelen, gyári gyolcsból készült egyre szűkebb ujjú ingek hamar kiszorították a hagyományos öltö-zetdarabot, de ünneplőre továbbra is megmaradtak a fehér színű gyolcsingek, míg munkaalkalmakkor használták a színes, tarka ingeket.¹⁴

A paraszti inges-gatyás öltözet nélkülözhetetlen darabja az ujjatlan, magas nyakú, sűrű gombbal ellátott felsőruha, a mellény, „lajbi”. Az Alföldön az általános közép-európai formájú mellények terjedtek el, melyeknek eleje és hátulja azonos anyagból készült, tehát nem kabát alá vették fel őket.¹⁵ Az ing fölött hordott, fekete posztóból készült zsinóros díszítésű mellény kezdetben általános viselet volt, később az ünnepi viselet darabja lett, ugyanis a nadrág és a kabát megjelenésével egyre inkább terjedtek a polgári szabású, gallér nélküli mellények, melyek eleje posztóból, hátulja klott vagy selyem anyagból készült. A módosabbaknak még az 1930-as években is megvolt a harminckét gombos fekete posztómellényük, de ezek használata fokozatosan megszűnt. A mellény zsebében tartott zsebóra láncja szépen díszítette a ruhadarabot. Fiatal legények himzett fehér selyem díszsebkendőt tettek a mellényzsebbe.

A gatyaa elé kötött kötény „kötő” elsődleges szerepe volt, hogy munka közben védje a ruhát a szennyeződéstől. Az idősebbek egész kötényt („melles kötő”) hordtak, de a fiatalabb korosztály már a „félkötőt” ismerte. A kötény díszítő funkciója egyre erősödik, s a gatyás viselet díszévé válik. Dobozon a bő, ráncolt, korccal összehúzott kötényeket kedvelték, amelyek a gatyánál valamivel rövi-debbek voltak. Gyakran viseltek rögzített ráncos, azaz tűzött „zámedlis, zámlis” kötőt. Leginkább kék, piros festős anyagból készültek, de egyre inkább terjedtek a cifra gyári anyagokból készült termékek. A kötény megkötője egyben

rögzítette az alsóruhát, ellátva ezzel az öv funkcióját is. A kötény a gatyaviselettel együtt egyre inkább háttérbe szorult, s később már csak munkához — különösen állattartáshoz — viselték a kék klott melles kötényt.

A századforduló ünnepi viseletéhez hozzátartozott a sötétkék vagy fekete posztóból készült zsinóros, szűk nadrág, a „vitézkötéses csizmanadrág”. Munkába az olcsóbb gyári anyagból (csikos, mákos) készült nadrágokat hordták. A téli nadrág vastagabb, melegebb anyagokból (posztó, szövet) készült, de szabásában nem különbözött a vékonyabbtól. Az első világháború inségesebb, szegényesebb időszakában újra rákényszerültek az asszonyok által házilag szőtt és festett vászonból készült nadrágok viseletére.

A nadrághoz ugyanolyan anyagból bélés nélküli, sötét színű, sűrke, fekete, barna, két soros gombolású kabátot hordtak. Hidegben a kabát alatt kötött pulóvert, „undercukkot” viseltek. Téltre kócvattával bélelt, vastag posztóból készült nagykabátot csináltattak a helyi szabómesterrel, de vásároltak téli kabátot a vásári nagyárusoknál is. A ma Dobozon élő idősebb emberek némelyike még napjainkban is őrizi-viseli a régi nagykabátot.

A pásztorok jellegzetes viseleti darabja volt a szűr, de a parasztemberek közül is sokan öltötték fel a szűrposztóból készült, derékszögű szerkesztési elvű felsőruhát.¹⁶ Barna vagy fehér színben viselték, hátát borító nagy szögletes gallérja általában feketével volt díszítve, de ismerték dísztelen változatát is. A szűrök készítésének három nagy gócpontja Debrecen, Nagyvárad és Veszprém volt. A múlt század végén már működött szürszabó mester a közeli Sarkad községben is,¹⁷ de vásárolták a doboziak a környező helységek vásáraitra messzebről jött árusok szürjeit is. A századfordulóra viselete megszűnőben van, de a hagyományos öltözetet legtovább őrző pásztoemberek viseletében sokáig megtalálható még, s az idősebb emberek is felöltik még munkaalkalmakkor.

A juh szőrmés bőrből készült, derékban szabott ujjas felsőruha, a bekecs, a módosabbak viselete volt, de hordták még néhányan a „régi öregek” közül. A szépen hímzett bekecsket a közeli békési, gyulai, csabai vásáron vették, tekintve, hogy Dobozon nem működött szűcsmester. A zsebkénel, gombolásnál díszített bekecskek egyre dísztelenebbekké váltak, majd fokozatosan átadták helyüket a bőrmelleseknek. A textilanyagok terjedésével a régi bekecskekből mentebélés lett, de a posztóval bevont báránybőr is a módosabbak, valamint néhány pásztoember viselete volt. Napjainkban a bekecs kifejezést használják mindenféle rövidebb kabát megnevezésére.

A hosszúfürtűjuh bőrből készült, palástszerű, bokáig érő bunda a magyar paraszt legszebb ruhadarabja, melynek viseletét a pásztoemberektől vette át. Dobozon is ismert volt a díszített fehér vagy barna színű hosszú szőrű bunda, melyet takaróként is használtak, s szerepe fokozatosan a kocsizásra szűkült. A század elején még viselték, de az I. világháború után divatja megszűnt.

Mielőtt a kiegészítő ruhadarabokról esnék szó, meg kell említenünk a férfiak haj- és bajuszviseletét. A tárgyalt időszakban Dobozon sok borbély működött (pl. Fabriczi, Szabó), s a borbélyhoz járás afféle társas összejövetelnek is számí-

tott, alkalmat adott a ráérős beszélgetésekre. A férfiak rövid, kezdetben előre, később félre-felfele fésült haját viseltek. Az elbeszélések szerint az igazi magyar embernek „szíp nagy kipödört” bajusza volt. Bajuszpedróvel bekenték, majd bajuszkötővel rögzítették, s gyufaszállal igazították a bajuszkötő alatt. Később volt divatja a „stuccolt”, „tusli”, azaz levágott bajusznak.

A parasztemberek hajadonfótt nem jártak, fejükön még a legmelegebb időben is kalapot hordtak. Az idősebb generáció tagjai, valamint a pásztoemberek még perge kalapban jártak, de a közepes szélű bevágott tetejű kalap volt az általános viselet. A doboziak leginkább a békési vásárban vették kalapjaikat, melyeket a fejük búbján viseltek, nem vették volna fel a csabai szokás szerint fülig érő kalapot.¹⁸ Hétköznapi viselték a kopottabb kalapokat, munkába pedig a sötét színűre festett szalmakalapokat. A szalmakalapok — amelyeket a Hajdú városokban készítettek — már a XIX. század elején elterjedtek a Békés megyei falvakban.¹⁹ Később a békési vásárban a Szentés vidékéről érkező szalmakalaposok árulták portékájukat.²⁰ Télidőben fekete prémkucsma volt a fejedő, „az a beszéd járta, hogy Szent Mihály naptól Szent György napig a kucsma kell, mert akármerről fúj a szél, hideg az.”²¹ A kucsmat is a vásáron vették a sapkaárusoktól.

A férfiak sohasem jártak mezítláb. A szegényebb sorúak nyáron papucsot, télen csizmát, a módosabbak pedig időjárástól függetlenül mindig csizmát viseltek. A kemény szárú csizmákat viselték ünnepnapokon. A falubeli idős emberek csizmaszárból bocskort csináltak, amit kizárólag aratáskor viseltek. Cipőjük csak az iparos embereknek volt, a szandálok forgalomba kerülése pedig egészen újkeletű. Dobozon több csizmadiamester („suszteráj”) működött, ám a falubeliek igen gyakran vásároltak lábbelit a gyulai vásárokon.

Női viselet

A századfordulóra a bő vászon ingváll kiszorulóban van, az új ingeket leginkább gyolcsból készítették. Ezeket általában házilag varrták meg, de a faluban sok varróasszony is dolgozott. Gombokkal, ráncolással, csipkével díszítették.

A házi vászonból készült ingalj, „pendel” — az inghez hasonlóan — már csak az idősebb asszonyok hétköznapi viselete volt. A fiatalabbak már 4 szél gyolcsból készült egyenes szabású, bőven ráncolt, keményített pendelt hordtak. Több (2-6) alsószoknyát vettek fel egyszerre, „ahogy léptünk, a kövest keresztül érte a kinyerselt ruha rajtunk.” A pendel alját szépen díszítették himzéssel, slingolással. A férfiakhoz hasonlóan a nők sem viseltek fehérneműt még a téli időszakban sem. A harmincas években néhány szolgáló már viselt száras bugyit, de viselete nem volt általános. Még a hetvenes években is élt a faluban olyan idős asszony, aki fehérnemű nélkül járt.²²

A női felsőruha szoknyából „szoknya, rokolya”, rékliből „blúz”, valamint kötényből „kötő” állt. Legáltalánosabbak voltak a festős „zörgös festős” anya-

gokból készült ruhák. Az idősebbeknek fekete, a fiatalabbaknak különféle kék árnyalatú festős szoknyájuk volt. Megfigyelhető a századfordulóra a szoknyák rövidülése is, a majdnem földig érő szoknyákat felváltják a fél lábszárig érők. Továbbra is a bő, ráncolt szoknya volt kedvelt, melynek hasitékját madzaggal zárták. A festős anyag mellett készültek ruhák színes, tarka kartonokból, de a módosabbak — ünneplőre a szegényebb néprétegek is — selyemből varrattak.

A blúzok szabása igen változatos volt. Díszítették sűrű gombolással, fodrokkal, csipkével, díszes gallerral. A szoknya és a blúz — néhányan még vizitkének is nevezik — azonos anyagból készült. A szoknyás-blúzos viselet általánossá válása azt eredményezte, hogy a vászonneműek átvették a fehérnemű szerepét, a mellény, „pruszli” pedig kiszorult a használatból.

A női parasztviselet állandó eleme a kötény, melynek díszítő funkciója mellett fontos szerepe volt, hogy mint további vastagító réteg fokozta a bő, sokszoknyás viselet hatását. A „félkötő” a szoknyánál valamivel rövidebb, bőven ráncolt viseletelem, amely a legkülönbélebb anyagokból és színekben készülhetett.

Télen a nők ruházata újabb ruhadarabokkal bővült. Országszerte elmaradhatatlan kelléke a női viseletnek a különböző színű selyem vállkendő. Az átlósan félbehajtott négyszögletes, rojtos kendő sarka a viselője hátára lóg, a másik kettőt a mellen keresztelik és a karja alatt átbújtatva hátul, deréktájt összetűzik. Hidegben a nők kötött „cvettert” és kiskabátot öltöttek magukra. Igazi téli időben különböző színű négyszögletes, vastag, gyapjú berliner kendő, valamint vastag gyári szövetből készült négyzethálós mintájú, rojtos szélű vállkendő egészítette ki ruhatárukat. A módosabbak viseletében a korábbi juhbőrből készült ködmönt kiszorította a plüssbársony kabát.

A női viselet legékesebb dísze a fejviselet, a fejfedők egy-egy vidék legjellemzőbb viseleti elemei. A dobozi lányok hosszú hajukat hátrafésülték, négy ágba fonták, és ezeket a fonatokat a fejtetőre igazították. Általános viselet volt a hátul leengedett fonott copf, amit széles, színes szalaggal díszítettek a fonat végén, „a pikójánál”. Később a szalagok mellett már csatokkal és fésűkkel („köves körfésű”) is díszítették hajukat ünnepnapokon. A lányok leginkább hajdonfőtt jártak, hidegben fejükre kendőt kötöttek. Az asszonyok hajukat kontyba tűzték és hétköznap is szép, delin, szövet, kasmir vagy selyem fejkendőt kötöttek a fejükre. Az asszonyok hajdonfőtt már nem járhattak, még munkában is áll alatt megkötött fejkendőt viseltek, hogy a nap ne barnítsa arcbőrüket.

Különös figyelmet érdemel az asszonyokat megillető, a férjes nőt jelképező, fejet borító öltözetdarab, a fekete, csipkével, szalaggal, gyönggyel díszített főkötő. A dobozi viseletben kétféle főkötőt különböztetünk meg, a kontyoló nagy „fikötőt” és az ünnepi alkalmakkor viselt neccet. A kontyoló merev főkötő, míg a necc fekete gyönggyel és selyemszalagokkal ékesített kisebb főkötő amit kezdetben hétköznap is hordtak a kendő alatt. Az ünnepélyesebb, csak ritkán viselt nagy főkötőkből a húszas évekre már csak mutatóban maradt néhány példány, s azokat is féltve őrzött kincsekként őrizték a falusiak²³.

Dobozon a fehér, fekete, drapp, sima, vagy önmagában kockás vagy csíkos patentharisnyát viselték, ünneplőre pedig fehér harisnyát, később flórharisnyát húztak a lábukra. A harisnyát madzaggal vagy „trupántlival” kötötték meg a térd felett. Nyáron általános volt a mezítlábas viselet, de már vásárolták a virágmintás szegedi és az egyszerű bőrpapucsot is. Ünnepnapokon fekete, „spangnis” bársonycipőt húztak fel, télen pedig „fűzős cipőt” hordtak. A negyvenes évek divatja volt a „nyikorgós cüppő”, s ekkor terjedt el a lakkcipő viselete is.

A kisebb méretű dísz tárgyak közül, amelyek ünnepélyesebbé teszik a viselő megjelenését, a doboziak az egyszerű, egy-négy soros gyöngyöt, „kalárist” viselték ünnepnapokon, vagy bársonyszalagot kötöttek a nyakukba. A század közepére a keszkenő már teljesen eltűnik a dobozi viseletből.

Ruhaneműk tisztítása, tárolása

A ruhaneműt a parasztasszonyok rendszeresen, hetenként mosták, természetesen ha megáztak vagy elpiszkolódott, hamarabb lecserélték. A vászonneműek mosása nehéz volt, azokat házilag készült szappan- vagy hamulúggal tisztították. A Körös hídjánál, sulykolással tisztították a vászon ruhaneműeket s ezek festett változatát. Száradás után a házi vászomból készült ruhadarabokat mán-gorolták, de már a keményített gyolcsvászon alsószoknyákat „nyerselték”, nedvesen vasalták a tüzes vasalóval. A gyári alapanyagú ruhaneműket is vasalták, vagy vasalatlanul öltötték magukra.

A ruhaneműk tárolása a múlt század végén a láda („rózsás is vót, de vót, amékebe vésve vót a díszítés”) szolgált. Az 1910-es években a láda szerepét az alacsonyabb, fiókos tárolóbútor, a sublót, vagy a kisebb kaszli vette át. A ruhaneműt ebbe helyezték szépen összehajtogatva, külön választva az „ünneplő” és „hetelő”, „kimenő” ruhákat. Annak ellenére, hogy a század elején már sok helyen „sifon”, szekrény is volt, a sublót használatát — mivel az olcsóbb volt — csak nehezen tudta kiszorítani.

Életkorhoz, ünnepekhez, jeles alkalmakhoz kapcsolódó öltözködési szokások, rituális öltözet

Az emberélet fordulóihoz, az év jeles napjaihoz, a fiatalság társas életének alkalmaihoz ünnepibb, más öltözködési szokások kapcsolódnak.

Az újszülöttet kis, hátul megkötős ingbe, és áll alatt megkötött slingolt díszítésű fejkötőbe öltöztették. A kisedet pelenkáját elnyűtt vászonneműkből készítették. Négy sarkú kis dunna volt a gyermek pólyája, amit fejénél díszítettek és dunnakötővel kötöttek meg.

A nagyobbacska, járó gyerekek, nemüktől függetlenül egészen az iskola megkezdéséig hátul gombos vagy belebújós kantusban jártak. A kantusruhát az anya vagy valamelyik falusi varróasszony varrta meg, s alatta nyáron semmit,

hidegben harisnyát és cipőt hordtak. Az iskola megkezdésétől változott meg a gyermekek viselete, amikor a kantust nadrág és kabát váltotta fel.

A fiatalok ünneplőruhába csak ünnepnapokon, vasárnapokon, templomba vagy bálba menéskor öltözhetek. Udvarolni tiszta hétköznapi ruhában mentek a legények a lányos házakhoz. Ünneplőbe nem illett menni, mert akkor a lány szülei nem tartották dolgosnak, „ünneplő Gyurkának” nevezték az udvarlót. A hétköznapi túlságosan szépen, ünneplőbe öltözött lányt is megszólták a falusiak.

A menyasszonyi ruha a lányok legszebb, általában fehér színű, hímzéssel díszített ruhája volt. Leengedett hajára fehér mirtuszkoszorút tett, később üvegajtós szekrényben őrzött a szoba falán. A mirtuszkoszorú ünnepélyes levétele az asszonnyá válást jelképezi. Ekkor az új asszony feketébe öltözött, haját kontyba tűzte, fejére fekete nagy főkötőt vagy fehér kendőt tett, s ebben járta a menyecsketáncot. A kontyoló fejdísz minden menyasszony leendő anyósától kapta. A lakodalom során a menyecske a tánc után még egyszer átöltözött, s új ünneplőjében kínálta végig a vendégeket. A „nagy főkötőt” a későbbiekben csak nagyon ritka alkalmakkor viselte az asszony. Ebben kísérte utolsó útjára a halottat, ezt viselte a templomban, ha keresztanya volt, és általában ebben is temették el. A második világháborúig a főkötő és a necc a módosabb asszonyok általános viselete volt, később azonban viselete háttérbe szorult. A varrónők által készített menyasszonyi ruhát is felváltották a negyvenes évektől a kosztümök, amiket a falusi szabómesterek varrtak.

A vőlegény fekete ünneplőruhában esküdött, s a lakodalmások is ünneplőjükben mentek az esküvőre. A lakodalom fontos szereplőjének, a vőfélynak „vőfi”, az 1900-as évekig bokréta volt a kalapján, amit dobozban tartva őrzött. Botján sok szalaggal, kendővel, zsebkendővel ment hívogatni.

Az emberélet utolsó állomása a halál, a temetés. A halott tisztelete megkívánja, hogy a korának megfelelő, legszebb — sokszor már előre elkészített — ruhájában temessék el.

Amelyik asszonynak nem volt fekete főkötője, annak fejét selyemkendőbe kötötték. A felsőruha alá ráadták a sok alsósoknyát, s a rojtos selyem vagy vászon vállkendőt is ráöltötték. Lábbeli nélkül, harisnyában temették.

A férfiak rituális öltözete is ünneplő ruhájuk volt, s akinek nem volt ünneplőkabátja, azt ingbe-gatyába temették. Az idősebb asszonyok közül sokan felhajtották a szemfedeleket, hogy megnézzék, mibe öltöztették a halottat. Gyakran előfordult, hogy mivel a halottra már nem tudták ráadni a ruhát, hátul végighasították és kétoldalt alágyúrték, mintha rajta lenne. A halott férfi kalapját a század elején részeggették a koporsó tetejére, a húszas évektől azonban már koporsóba téve temetik el a halottal.

A falusi közösség viseletképehez hozzátartozik a gyászruha. Dobozon fekete ünneplőben gyászolták a hozzátartozókat.

A viselet változása a húszas évektől

A viselet az évszázadok során folyamatos változásban, átalakulásban volt, számos gazdasági, társadalmi, etnikai, emberi tényező befolyásolta a változás irányát, menetét, iramát. A múlt század közepétől kibontakozó kapitalista fejlődés, a gyáripar, fokozatosan kiszorítja a háziipart, a kézművesek munkáját, s új viseletképet alakít ki. Az egyszerű formáktól, a hagyományos módon készült vászonruháktól eljutnak a városi, polgári ruházatkodásig, s ezzel egyidőben meg is sokszorozódnak a népi öltözet darabjai.

A ruhaneműk előállításában is változás történik. A kezdeti saját kezű munkákat felváltják az iparostermékek. A ruhák előállításában, a népi öltözet átalakulásában egyre nagyobb szerep jut a kismestereknek, akik ízlés és divatformálók egyrészt termékeikkel, másrészt a parasztságtól eltérő, igen korán polgárosult viseletükkel. A rendszeres városba járás, a nagyüzemi termelés, a gyári termékek tömeges megjelenése végül a formájában és anyagában új ruhadarabok viseletét eredményezi, s kiszorítja a mesterek munkáit is. A vászon, posztó és bőralapanyagokat századunk közepére teljesen felváltják az új anyagok, úm. selyem, kasmír, karton, tüll, batiszt, lüster, klott, gyapjú, stb.

A parasztság öltözetében különösen a húszas és negyvenes évek hoznak döntő változásokat. A nőknél a húszas évektől szorul háttérbe a szoknyás-réklis viselet, s adja át helyét a „kantusruhának”. A régi, két részből álló viselet megőrzői szinte napjainkig az idős asszonyok maradnak. Sok példa van arra, hogy a bő, ráncolt szoknyának fél bőségét kiveszik, s szűkebb szoknyává, esetleg egész ruhává alakítják át. Elmarad a sokszoknyás viselet, esetleg már csak egy alsószoknyát öltenek magukra. Átalakul az ízlés és az eszménykép, az új ruhadarabok által megváltozik a különböző testrészek hangsúlyozása²⁴. A vászonneműek viselete még felvirágzik az I. világháború okozta inséges időben, de a húszas években ezek is kiszorulóban vannak. A hagyományos viselet darabjai eltűnőben vannak, s csak mutatóban marad belőlük. Ilyen viseleti darab a főkötő, amely szintén a húszas években került a szekrények mélyére.

A férfiviseletben már ekkor megjelennek a sokszínű gyári ingek, s már csak ünnepi alkalmakkor viselik a fehér gyolcsból készült inget. A vászon ruhaneműek, valamint a hagyományos férfi viseletelem, a szűr a későbbi időszakokban csak mint a pásztorok ruhaneműje marad fenn. A húszas évekre általános férfiviselet a nadrág és kabát, amely alá kétféle anyagból készült mellényt vesznek fel. A kötény melles változata él tovább mint a munkaruházat fontos darabja.

A negyvenes években a változás folyamata folytatódik, felgyorsul. Ekkor jelennek meg a nők viseletében a szűkszoknyás kosztümök, amelyek korábban csak az iparosok családtagjainak ruhái voltak. A vállkendőt kiszorítja a kiskabát. A gyári anyagok egyre több színben képezik alapját a parasztság ruhatárának. A férfiak viselete is alakul ám az ő esetükben nincs annyi lehetőség a változtatásra.

Az átalakulási folyamat részeként megszűnnek a gazdasági állapottól függő, egyes társadalmi rétegek és csoportok közötti társadalmi státust jelölő eltérések, amelyek leginkább a finomabb anyagokban, a ruhaneműk nagyobb számában, a különleges, jellemző ruhadarabokban és cifrázkodásban nyilvánultak meg.

A munkaruha és ünneplőruha, valamint a fiatalok és idősek ruházódása közötti különbségek alapjaiban megmaradtak az új ruházódási szokások keretében is.

A viselet folyamatos, viszonylag gyors változásában, városiasodásában nagy szerepet játszott az a körülmény, hogy az új termékek térhódításával a doboziak a régi viseletet hétköznap használták, s ünnepi alkalmakkor már az új ruhákban, az új divat szerint öltöztek. Napjainkban már csak az idősebb korosztály tagjai őrzik a ruházódási szokásaikban a régi viselet maradványait.

JEGYZETEK

1. *Hentz L.* 1973. 291—324.; *U. o.* 1983. 625—692; *Fél E.* —
Varga M. 1965. 428—460; *Nagy Gy.* 1975. 345—364; *Papp L.* 1930. 14—46; *Zoltai L.* 1938. 75—108.
2. *Haán L.* 1876. 63.
3. *Banner J.* 1929. 4—8; *Barabás J.* 1964. 43—47.
4. *Haán L.* 1876. 62.
5. *Haán L.* 1876. 62.
6. BML Protocollum
7. Lásd. *Pusztainé Madar I.* 1982. 49.; 119—125.
8. BML Protocollum. Hivatkozások az idézetek sorrendjében:
1824/7; 1825/27; 1826/37; 1827/3; 1830/23; 1830/25; 1833/15; 1834/20. sz. bejegyzés
9. BML Protocollum. Hivatkozások az idézetek sorrendjében:
1825/5; 1826/17; 1823/3; 1837/25; 1838/34; 1843—44/33; 1843—44/34; 1845—46/4; 1845-46/
44. sz. bejegyzés.
10. BML Protocollum
11. *Kresz M.* 1956. 188—189.
12. *Hentz L.* 1983. 642.
13. A vásárokról lásd. *Dankó I.* 1963. 1—149; *Kirner A. B.* 1964. 3—140.
14. A vászonneműekről bővebben *Tésikné K. M.* 1966—67. 109—117.
15. *Fél E.* 1936. 16—17.
16. *Gáborján A.* 1970. 467—490.
17. *Györffy I.* 1929. 94.
18. *Kirner A. B.* 1964. 44—45.
19. *Kresz M.* 1956. 188.
20. *Kirner A. B.* 1964. 87.
21. *Balogh János*, szül. 1900.
22. Lásd. *Tésikné K. M.* 1964—65. 153—159.
23. Lásd: *Újváriné Kerékgyártó A.* 1937.
24. *Palotai G.* 1940. 187—190.

IRODALOM

Banner János 1929

A békési pásztorok élete a XVIII. században. Szeged.

- Barabás Jenő* 1964
Békés megye néprajza a XVIII. században. In: A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai (Szerk. Dankó Imre) 1—67.
- Békés Megyei Levéltár. Doboz nagyköztség iratai
V. 309. d. Bírói feljegyzések protocolluma 1822—1848.
- Dankó Imre* 1963
A gyulai vásárok In: Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai (Szerk. Dankó Imre) 1—151.
- Fél Edit* 1936
Magyarországi ujjatlan felsőruhák. In: Néprajzi Értesítő 13—30.
- Fél Edit—Varga Marianna* 1965
Népviselet. In: Orosháza néprajza Szerk.: Nagy Gyula. Orosháza. 428—460.
- Gáborján Alice* 1969
Magyar népviseletek. Budapest
- Gáborján Alice* 1970
Adatok a szűr kialakulásához. In: Ethnographia 467—490.
- Györffy István* 1933—37
Viselet. In: Magyarország Néprajza I. 324—372.
- Györffy István* 1929
Népviselettörténeti adatok. A bihari cifraszűr. In: Néprajzi Értesítő. 89—109.
- Haán Lajos* 1876
Békésvármegye 3-ik Károly király uralkodása alatt 1715—1740. In: Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve. Gyula, 57—71.
- Hentz Lajos* 1973
Népviselet. In: Mezőberény története II. 291—324.
- Hentz Lajos* 1983
A békési viselet. In: Békés város néprajza 625—692.
- Implom József* 1971
Olvasókönyv Békés megye történetéhez. Békéscsaba.
- Kirner A. Bertalan* 1964
A békési vásár. In: A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 3—140.
- Kresz Mária* 1956
Magyar parasztviselet 1820—1867. Budapest
- Nagy Gyula* 1975.
Öltözködés. In: Parasztélet a Vásárhelyi pusztán. Békés Megyei Múzeumok Közleményei V. 345—364.
- Palotay Gertrúd* 1940
Ízlésnyilvánulás a népi ruházatban. In: Ethnographia 187—190.
- Papp László* 1930
A kecskeméti viselet múltja. In: Néprajzi Értesítő 14—46.
- Pusztainé Madar Ilona* 1982
Uradalmi cselédek Békés megyében. Békéscsaba.
- Tesikné Knotik Márta* 1964—65
A Dél-Alföld női fehér ruhái. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 153—159.
- Tesikné Knotik Márta* 1966—67.
A Dél-Alföld férfi fehér ruhái. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 109—117.
- Újváriné Kerékgyártó Adrienne* 1937
A magyar női haj- és fejviseletek. In: Néprajzi Füzetek 5. szám Budapest.
- Zoltai Lajos* 1938
A debreceni viselet a XVI—XVIII. században. In: Ethnographia 75—108; 287—315.

1. Molnár Sándorné, (szül. Szabó Erzsébet) 1870 körül.

2. Szatmári Erzsébet az 1870-es években.

3. Idős dobozi asszonyok a múlt század második felében.

4. Dobozi pár a századfordulón.

5. Klapka Györgyné (Molnár Erzsébet) 1916-ban.

7. Baracsi Lajosné (Szöllősi Zsuzsanna) és kisfia 1917-ben.

6. Dobozi asszony neccben 1916-ban.

8. Dobozi házaspár a tízes években.

9. Baracsi Lajos és H. Fekete Ilona esküvői képe 1927-ben.

10. Bakos Istvánné (1890) hagyományos viseletben.

11. Cseppentő Mihályné és unokája a harmincas években.

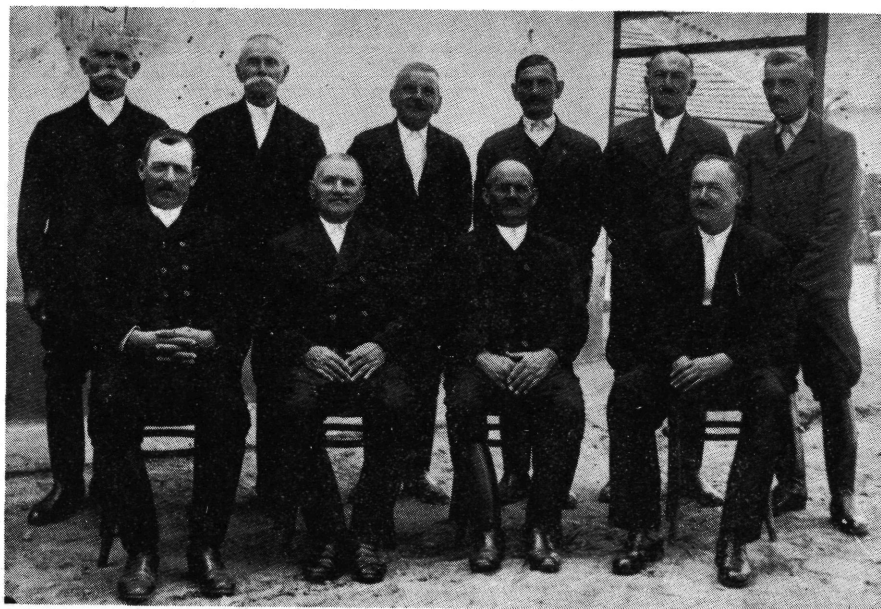
12. Balogh Sándor és Balogh Ilona ikerpár kantusban 1938-ban.

13. Megyeri Sándorné (Kovács Zsuzsanna) 1937-ben készült fényképe.

14. A Hangya Szövetkezet vezetősége a harmincas években.

15. Dobozi gazdák hagyományos viseletben.

16. Balogh Róza a negyvenes években.

17. Balogh István családja 1958-ban.

18. Fialalasszony munkaruhában 1954-ben.

19. Női gyolcsvászong slingolt díszítéssel.

20. Selyemmellény „pruszlik”.

21. Szoknya (fél bősége kiszedve).

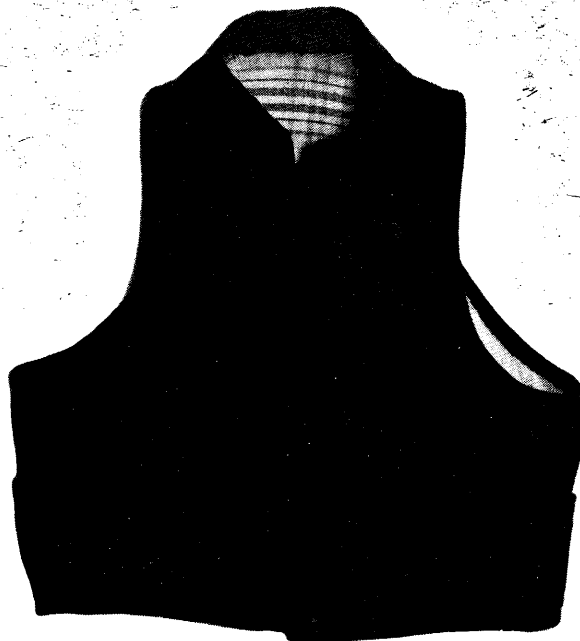
22. Selyem újjas „blúz”.

23. Nagy főkötő, „fikötő”.

24. Színes kézi hímzésű fekete vállkendő

25. Zsinóros mellény „lajbi”.

Adatközlők

Balogh János 1900.
Kiss Ferenc 1910.
Klapka Györgyné (Molnár Erzsébet) 1897.
Márton Sándor 1912.
Márton Sándorné (Békési Erzsébet) 1912.
Megyeri Sándorné (Kovács Zsuzsanna) 1920.
Stéger Dezső szabómester 1897.
Szabó Gergelyné (Molnár Lídia) 1909.
Szöllősi Istvánné (Komlói Erzsébet) 1932.